

Повисоката минимална плата и животот: Дали ефектите се позитивни?

БРИФ ЗА ПОЛИТИКИТЕ бр. 28

Овој бриф за политиките препорачува на владата да ја зголеми минималната плата само во линија со продуктивноста во економијата, со цел да не влијае негативно врз работните места и преживувањето на некои фирми. Поисплатлива стратегија од субвенционирањето пораст на минималната плата може да биде поддршката на автоматизација и специјализација, особено во секторите текстил, кожа и обувки, како и профилирање адекватни кадри и овозможување услови и поттикнување трансфер на нови знаења и умеења. Јакнењето на инспекцискиот надзор, синдикалното здружување и општата свесност за платата и вложениот напор ќе го засилат ефектот од политиките врз животниот стандард на граѓаните.

Во текот на изборната кампања за изборите од 11 декември 2016 година, главен адут на политичките партии беше зголемувањето на минималната плата. Партијата што е денес главен дел од Владата ветуваше постепено зголемување на минималната плата на 12.000 денари во 2017 година, па сè до 16.000 денари во 2020 година, и го исполни своето ветување речиси веднаш по формирањето на владата. Со измените во Законот за минимална плата од септември 2017 година се воведоа три важни измени. Прво, се зголеми износот на минимална плата од 9.590 денари (во индустриските гранки за текстил, облека и за кожа) и 10.080 денари (во сите други сектори) на 12.000 денари за сите сектори. Второ, се воведоа нормиран учинок, но одредбите поврзани со него беа укинати како неуставни во април 2018 година. Трето, ваквото зголемување беше поддржано со владина финансиска помоќ за исплата на минималната плата од Буџетот на РМ. Јавниот дискурс, по стапувањето, по стапувањето во сила на изменетиот закон, се вжешти со спротиставени аргументи и на страната на работодавците и на страната на работниците.

Проблем

Економската литература долго се занимава со процена на ефектите од зголемувањето на минималната плата. Не постои теоретски и емпириски консензус за крајниот ефект од зголемената минимална плата. Некои студии наоѓаат дека таа има позитивни ефекти врз вкупните плати, но нема никаков ефект врз вработувањето, додека други наоѓаат дека минималната плата има тенденција да ја намали вработеноста кај нискоквалификувани работници. Ниту новите истражувања за минималната плата кои почнаа во 1990 година, не дојдоа до консензус за ефектите од минималната плата врз вработеноста. Генерално, поголемата минимална плата го подобрува животниот стандард на работникот

што ја прима, но само ако тоа не е закана за укинување на неговото работно место. Законот за минимална плата за првпат стапи во сила во Македонија на 1 февруари 2012 година со јануарските плати од истата година. Едноподруго се направени пет измени и дополнувања, при што првата измена се однесуваше на износот на минималната плата за следните години, додека следните три, главно, се однесува на казнената политика. Последната измена се однесува на поширок опсег на елементи, кои се предмет на анализа во овој бриф. Со неа, висината на минималната плата се утврди во бруто-износ од 17.130 денари, еквивалент на нето-износот од 12.000 денари, со важност за сите сектори. Овој износ претставува 52,3

проценти од просечната плата во 2017 година. Со оваа измена почна да важи и одредбата за усогласување на минималната плата со една третина од порастот на просечно исплатената плата во Република Македонија, една третина од порастот на индексот на трошоците за живот и една третина од реалниот пораст на домашниот бруто-производ, за претходната година. Првото вакво усогласување беше направено во август 2018 година, почнувајќи со јулската плата и со важност до март 2019 година. Со него, минималната нето-плата се зголеми на 12.165 денари. Втората важна новина во измените на Законот за минимална плата од 2017 година е воведувањето нормиран учинок. Нормираниот учинок се утврдува од работодавецот, врз основа на критериуми на ефикасност на производствениот процес, во соработка со работниците, а критериумите мора да се исти за секоја техничко-технолошка целина. Сепак, Уставниот суд на РМ во април 2018 година ги укина како неуставни овие одредби. Третата важна новина е финансиската помош за исплата на минимална плата и контролата во остварувањето и во користењето на финансиската помош. Во овој дел од законот се специфицираат условите што треба да ги исполнува работодавецот за да

може да ја добие финансиската помош, како и вредностите на финансиската помош кои се движат од 500 до 2.000 денари по вработен во првите шест месеци, а потоа износот се преполовува во следните шест месеци. Ригидноста на условите за добивање на финансиската помош и подносливоста на зголемувањето на минималната плата придонесоа искористеноста на средствата за оваа намена да биде само 15%.

Цел

Целта на овој бриф за политиките е да ја сублимира екс-пост процената на влијанието на измените во Законот за минимална плата врз системот (економијата) и главните засегнати страни (работниците и работодавците) после покачувањето на минималната плата во 2017 година. Целокупната студија може да се погледне кај Петрески и Кочовска (2018).

Методологија

Брифот ги претставува резултатите од микросимулацискиот модел МК-МОД, во кој сите работници што примале минимална плата на претходно определените нивоа, им се доделува новиот износ на минималната плата и се симулираат ефектите врз животниот стандард. Потоа, се анализираат четири интервјуа со

работодавци и две фокусни групи со по шест-осум работници. За овој дел од анализата се избрани два од осумте плански региони во Македонија: Источниот, кој се карактеризира со најниска исплатена просечна плата во земјава и каде што најголем дел од работните места се во текстилната индустрија (индустрија што е најпогодена од изменетата регулатива) и Пелагонија, регион во кој најголем процент од работниците, покрај плата на сметка, добиле и плата во плик.

Квантитативни наоди

Резултатите засновани на МК-МОД укажуваат дека зголемувањето на минималната плата има позитивен ефект врз животниот стандард на примателите, со тоа што ја намалува инциденцата на сиромаштијата и благо ги подигнува на скалата на доходот (Табела 1). Ефектот врз намалување на релативната сиромаштија е проценет во износ од 0,6 процентни поени, а ефектот врз намалување на апсолутната сиромаштија 0,4 процентни поени, но во релативна смисла тој е поголем (намалување на апсолутната сиромаштија за една четвртина). Слично, цини индексот бележи подобрување за 0,5 процентни поени, додека односот на вкупниот доход од најбогатите 20 проценти од населението

Табела 1 – Симулирани ефекти од зголемувањето на минималната плата врз животниот стандард

	Пред зголемувањето на минималната плата	По зголемувањето на минималната плата
Стапка на релативна сиромаштија (60% од медијалниот еквивалентен доход)	21,0%	20,4%
Стапка на апсолутна сиромаштија (<1,9 долари на ден, ППП, по цени од 2011 година)	1,6%	1,2%
Цини индекс на нееднаквост	36,4%	35,9%
С80-С20 однос на нееднаквост	8,6	8,2

Извор: Петрески и Кочовска (2018).

и на тој од најсиромашните 20 проценти се намалува за 4,7 проценти, што е значајно намалување.

Квалитативни наоди

Резултатите од спроведените интервјуа со работодавци укажуваат дека зголемувањето на минималната плата претставува значителен товар за фирмите во кои голем процент од вработената работна сила работи за минимална плата. Сепак, зголемувањето на минималната плата е подносливо во различен степен, во зависност од технолошката подготовка и од нивото на специјализација на компаниите. Колку што е повисоко технолошкото ниво на компанијата и колку што е поголема специјализацијата на нејзиното производство, толку се чини поголем капацитетот да се апсорбира зголемувањето на минималната плата. Особено за странските фабрики, кои се на повисоко технолошко ниво и се

повеќе вклучени во странските синџири на снабдување, зголемувањето на минималната плата не влијае значајно врз нивната финансиска кондиција. Но, работодавците се согласуваат дека натамошното зголемување на минималната плата треба да биде внимателно и во согласност со продуктивноста во економијата, со цел да не преовладаат негативните ефекти врз вработеноста. Сите работодавци се согласуваат дека зголемената минимална плата ги направи работниците позадоволни, но не неопходно и попродуктивни. Тие ги истакнуваат продуктивноста, работните навик и етика на работниците како значајни проблеми поврзани со плаќањето на трудот. Постои голема свесност кај сите работодавци дека странските фирми може да понудат поголема стабилност на работните места, што прави работниците да преферираат работно место таму, дури и за иста плата.

Резултатите од спроведените разговори со работниците укажуваат на задоволство од зголемувањето на минималната плата, но зачестеноста на компензирање на тоа зголемување со барање за враќање на дел од платата во готовина, манипулирање со работните часови и со другите права од плаќањето на трудот, престанок на обезбедување бесплатна храна, оневозможува зголемувањето во целост да се ефектуира врз работничкиот животен стандард. Особено се зачестени појавите на барање за поврат во готовина на регресот за годишен одмор, правната несигурност со исплата на дополнителна плата во готовина, несоодветното плаќање на прекувремената работа и работата во викенд и на празник, и неможност за законско искористување на деновите од годишниот одмор. Слично како и работодавците, и работниците укажуваат дека се чувствуваат позаштитени

Графикон 1 – Прекршување на работничките права поврзани со плаќањето на трудот

Извор: Анкета на интернет, мај 2018 година

во странските фабрики, во поглед на почитувањето на правата од трудот и неговото плаќање, но стриктноста таму е перципирана како слична или дури и поинтензивна. Работниците ги споделија и своите, главно, негативни искуства на недоволна заштита од страна на инспекциските служби и на синдикалните здруженија, главно како последица на нивната перципирана спрега со работодавците. Во истиот контекст, спроведената интернет анкета на примерок од 961 испитаник (со можна селективност), покажа дека инциденцата на прекршување на работничките права поврзани со плаќањето на трудот (графикон 1) е поголема кај примателите на минимална плата: само 16,5 проценти од примателите на минимална плата изјавиле дека не искусиле никакво прекршување на овие работнички права, наспроти 33,6 проценти од другите работници. Притоа, најголем број работници искусиле прекршување на работничкото право на плаќање на трудот во прекувремена работа и работа во викенд и во празник, добивање задолжителните додатоци (како

К-15) и искористувањето на деновите од одмор. Истовремено, кај овие три работнички права, прекршувањето кај работниците што примаат минимална плата е речиси двојно повисоко од тоа кај другите работници. Дополнително, генералниот впечаток од фокусните групи со работниците е дека проблемите поврзани со исплатата на минималната плата се поднесуваат потешко во Источниот, отколку во Пелагонискиот регион. Инциденцата на работни места со минимална плата, и особено тие во текстилната, кожарската индустрија и во индустријата за обувки, е повисока во Источниот регион.

Препораки

Наодите од анализата овозможуваат да се дизајнираат неколку препораки до носителите на политиките:

-Зголемувањето на минималната плата треба да продолжи само во линија со порастот на продуктивноста во економијата. Секое зголемување над нивото детерминирано со продуктивноста може да предизвика несакани последици

врз вработеноста и одржливоста на фирмите во одредени дејности, а кај некои дејности може да предизвика и притисок врз цените.

-Поттикнувањето специјализација, вклучително и преку субвенционирање на фирмите што произведуваат производи со повисока додадена вредност, може да биде поисплатлива стратегија место субвенционирањето на минималната плата. Се покажа дека потребата за субвенционирање на минималната плата е во дејностите и кај фирмите што се со понизок степен на специјализација на производството и, оттука, кои имаат послаб потенцијал да исплаќаат повисока минимална и други плати. Наспроти тоа, субвенционирањето на минималната плата е речиси непотребно во фирми што се на повисоко ниво на технолошки развој, повисока специјализација на финалниот производ и кои имаат поголема вклученост во меѓународните синџири на снабдување.

-Слично на претходната препорака, државна поддршка на процесот на автоматизација, особено во секторите текстил,

кожа и обувки, ќе го подигне технолошкиот развој на повисоко ниво и ќе овозможи тие да бидат со поголем потенцијал да го поднесат зголемувањето на минималната плата како ова. Дури, искуството на странската фабрика покажува дека високо технолошко ниво овозможува нивото на плати во фабриката да биде многу над минималната плата, со што проблемите поврзани со потенцијалното зголемување на минималната плата исчезнуваат и за фирмата и за државата.

-Поддршката на процесот на технолошки развој мора да биде проследена со профилирање кадри за соодветно ракување на машините, опремата и на процесите. Ова е долгорочен процес, но мора да почне со соодветно дизајнирање, ажурирање и консултирање со бизнис-секторот, на курикулумите за насоченото образование, со доволно голема (во опфатеност) и длабока практична компонента

на образованието. Процесот може да биде поддржан и преку субвенционирање и активна политика на пазарот на трудот. На краток рок, пак, би била есенцијална државната поддршка за трансфер на искуство во делот на ракување со машините и во процесите, како и надградба на вештините на работното место.

-Иако укинувањето на нормата од Законот за минималната плата може да оневозможи негово злоупотребување, сепак Законот треба да овозможи финансиски олеснувања за работниците во првите шест до девет месеци од работниот ангажман додека трае т.н. обука на работното место и кога работниот не е во целосна продуктивност. Слично, треба да постојат одредени олеснувања и за работници што се на три до пет години пред пензионирање.

-Владата треба да ја продолжи мерката за субвенциониран пораст на платата

во ранг од најмалку 6.000 денари над минималната плата, особено доколку планира минималната плата да ја зголемува со темпо што не е во линија со порастот на продуктивноста.

-Владата треба да осигури механизам за засилено почитување на одредбата за евиденција на работното време, потенцијално преку централизиран систем на 'just in time' регистрирање на работните часови во некоја државна институција, со цел да се изврши притисок врз работодавците за: 1) почитување на работните часови специфицирани во договорот за вработување; и 2) увид во прекувремената работа, работата за викенд и празничната работа и нејзиното плаќање во согласност со законските одредби. Ваквата мерка мора да биде придружена со ефикасна инспекција на трудот, но самото нејзино поставување ќе влијае врз намалување на појавите за манипулирање со работните

часови.

-Засилување на капацитетите и на етичките стандарди на Инспекторатот за труд треба да биде најголем приоритет. Притоа, Владата треба да најде модуси за „кршење“ на потенцијалната спрега меѓу работодавците и инспекторите за труд. Освен зголемен капацитет за вршење инспекција, вкрстен инспекциски надзор со комбинирани тимови од локално и од национално ниво може да го омекнат овој проблем.

-Синдикалното здружување треба да се охрабрува од страна на Владата и од другите засегнати страни. Владата не треба да биде директен учесник во процесот на поттикнување на синдикалното здружување, но може да го

поддржи преку едукативни кампањи. Формирањето на економско-социјални совети на општинско ниво треба да продолжи како добра практика во овој сегмент.

-Владата може да размисли и за поддршка на кампањи, кои укажуваат дека платата е одраз на вештините, па оттука само соодветни квалификации може да ја зголемат работничката продуктивност, да овозможат поквалитетно вработување и повисока плата. Сепак, ваквата кампања мора да биде конзистентна со политичката волја за почитување на принципот на заслуги и компетенции при вработување и напредување во јавната администрација.

Finance Think е Институт за економски истражувања и политики.

Нашата Визија

Да поттикнеме економско размислување за подобра благосостојба утре.

Нашата Мисија

Да го подобриме влијанието на економските и социјалните трендови и политики врз граѓаните во Македонија и регионот на Западниот Балкан, преку економски истражувања, застапување базирано на докази и водено од податоци, и поттикнување критичка дебата за економските процеси.

Истражувањето на Finance Think им помага на носителите на политиките, застапниците на политиките, креаторите на мислење, економските новинари и јавноста да ги разберат прашањата кои влијаат врз обичните граѓани.

Ул. Фредерик Шопен 1/2, 1000

Скопје

+389 2 6156 168,

www.financethink.mk,

info@financethink.mk

FINANCETHINK
OUT OF THE BOX

CEA
Center for Economic Analysis

IDSCS | Институт за демократија
Социетас цивилис - Скопје

Проектот е финансиран од Европската Унија

“Анализата е дел од програмата за подгрантирање во рамки на проектот *Проценка на влијанието на регулативата во сенка: промовирање на креирање политики базирани на докази*. Проектот е финансиран од Европската Унија.”

“Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на здружението “Finance Think” и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија, Институт за демократија “Социетас Цивилис” (ИДСЦС) и Центар за економски анализи (ЦЕА).”